نویسنده:پوهندوی آصف بهاند تاریخ:۲۰۱۵/۰۳/۰۱

د کوچنيانو ادبيات
تاريخي پس منظر، اوسنی حالت
شپږمه برخه

پخوا له دې چې په افغانستان کې جګړه او له جګړې نه را زيږيدلي سونامي ګاني پيل شي، د کوچنيانو ادبياتو ته د هغه وخت د پوهې او امکاناتو په چوکاټ کې پاملرنه شوې وه. کوچنيانو خپروني درلودې، کيسي او شعرونه ورته چاپيدل، ځانګړې مجلې يې درلودې او په راديو افغانستان کې د کوچنيانو په نامه مطالب خپريدل او د کوچنيانو د روزلو په نامه ټاکلې وخت ورته ځانګړی شوی و.

زما د خپل تنکي زلميتوب وخت په ياد دی چې راديو د کوچنيانو د پروګرام نه علاوه، ماښام مهال د ماشومانو د ويده کيدو په وخت کې د ماشومانو په ژبه، په ډير خوږ او مهربانه انداز سره د پنځو دقيقو له پاره د کوچنيانو د آرامه ويده کيدو په غرض يوه کيسه خپروله او زه خپله سره له دې چې د کوچني دوب دوره مې نوره پای ته رسيدلې وه، خو دې کيسو دومره خوند راکاوه چې ما به ټول کارونه پريښودل او دماشومانو او کوچنيانو په ډله کې به ورته ناست ومه او غوږ به مې ورته نيوه او حتی د هغو کيسو په فکو او خيال کې به ويده کيدمه، خو اوس ...

د ظاهر خان او داود خان د واکمنۍ په وخت کې، په هماغه وروسته پاتي زمانه کې او د ډيرو لږو امکاناتو نه په استفادې سره د کوچنيانوغم تر يوې اندازې خوړل کيده. يعني هير نه وو، خو د سرو، شنو، سپينو او اوس لا تورو بادونو له را الوتلو سره سم د کوچنيانو له پاره هغه پروګرامونه، فکرونه او پلانونه لاړل په اوبو لاهو شول. د کوچنيانو پروګرامونه لا څه کوې چې خپله کوچنيان باندې څه راغلل او څه به ور باندې راشي. د ادبياتو اوروزنې غم خو نه شته چې نه شته، د يوې مرې ډوډۍ او ژوندي پاتي کيدو سوال يې را مخته شوی دی.

د ظاهر شاه او دواود خان د واکدارۍ په زمانه کې د کوچنيانو له پاره ټاکلې چاپي خپروني او په راديو کې د کوچنيانو له پاره له ټاکلی پروګرام نه علاوه، ماښامنی کيسي اورول کيدې. پخوا يې زما د کار کوونکو نومونه لا په ياد وو، خو اوس مې يوازې د آغلي ستاره اميني نوم په ياد ده، هغه هم بل چا را په ياد کړ.

کله مې چې د کوچنيانو د ادبياتو د مقالو پر همدې لړۍ او همدې برخې باندې څيړنه کوله، د ستاره اميني نوم مې هم هير شوی و، نو مې لطيف لالا(ډوکتور لطيف بهاند) ته په چت کې وليکل:

سلامونه،پخوا له انقلاب نه په راديو کې يوه ميرمن وه چې د ماښام له خوا به يې د پنځو د قيقو له پاره ماشو مانو ته د ماشومانو په ژبه د خوب په وخت کې کيسې کولې، هغه څه نوميده؟

هغه بيرته راته داسې وليکل:

«سلامونه ، يوه خو ستاره اميني وه او لږ بوډۍ زليخا فخري. له هېواد دوسته هم وپوښته. هغه کله کله د ماشومانو خپروني ته ورته.»

بيا مې پر کاره فرهنګي، ښاغلي يوسف هيواد دوست سره د تيليفون له لارې دا موضوع مطرح کړه او ورياده مې کړه چې د ستاره اميني کيسه کول دې په ياد دي که نه؟

هيواد دوست صاحب لطف وکړ او له ستاره اميني نه ور وړاندې يې څه نور خلک را ياد کړل او په دې باب يې مفصل ځواب را کړ. لنډيز يې په دې ډول دی:

«په ۱۳۴۶ او ۱۳۴۷ کلونو کې د سالار زي په نامه ځوک و چې د ماشومانو له پاره به يې کيسي کولې، بله ميرمن ظريفه نوميده چې د وړو له پاره به يې نصيحت ډوله کيسي او نکلونه برابرول او اورول،

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په خیر و لولئ

وروسته بیا کاکا منجاني را پیدا شو چې همدا اوسنی مرزا قلم یا استاد امان اشکریز دی چې د ماشومانو په ژبه به یې دوی ته خوږې کیسې کولې،
بیا د ویاند په نامه هم چا کیسې کولې،
بیا بل ځوک راغی چې طوطاخیل نومیده او همدا د کوچنیانو پروګرام یې چلاوه،
وروسته بیا صایمه مقصودي راغله او څه موده یې دا پروګرام وچلاوه،
بیا همدا ستاره اميني راغله او ښایسته ډیره موده یې په ډیره ښه وجه د ماشومانو د کیسو پروګرام پر مخ بیوه،
له ستاری نه وروسته بیا خپله ماشومانو ته وخت برابر شو او تمثیل به یې کاوه او په خپل غږ او هڅو سره یې د کوچنیانو د خوښې وړ مطالب برابرول او خپریده به.»
د ټوپکي ناورین له پیل نه وروسته، د کوچنیانو ادبیاتو لکه نورو ټولنیزو بنسټونو داسي صدمه ولیده چې اصلاً د صحنې او میډیا له مخ نه لرې کړای شول. د کوچنیانوادبیات څه چې خپله کوچنیان د تباهی کندې ته ور پورې وهل شول. تر دې بریده ضربه ورکړل شوه چې ځینو ځیرونکو د کوچنیانو د ادبیاتو بد حالت د انځورولو په ترڅ کې وایي چې اوس ماشومان د بزک چیني کیسه نه پیژني. د کوم پلار یا کومې مور که په یاد پاتې وي، ښه و تر ښه که نه ... او لږ د کوم کوچني په یاد پاتې وي نو د اوسنیو جګړو او ټوپکي حاکمیت له کبله بزک چیني د ماشومانو هیر دی یوازې یې د بزک چیني د کیسې داړونکی لیوه په یاد دی او ...
له ۱۹۹۲ م کال نه وروسته د افغانستان په تاریخ کې د یو نوي ناورین په پیل کیدو سره، تر ۲۰۰۲ کال پورې د ننه په افغانستان کې د کوچنیانو ادبیاتو په برخه کې هیڅ هم نه دي شوي.
له ۲۰۰۲ کال له پیل سره سم کله چې دامریکایي او غربي دیموکراسی پیینې پیل شوې، د کوچنیانو د ادبیاتو په برخه کې یو څه شخصي او څه هم رسمي حرکتون شوي دي چې هغه هم تر ډیره له ناکامی سره مخ شوي دي. هغه خوب، خیال او پلان چې ځینو قلموالو او فرهنګیانو د ماشومانو او کوچنیانو د روزلو او په ځانګړي ډول د کوچنیانو د ادبیاتو د بیا رامنځ ته کولو له پاره درلود، په ټولنه کې د بد نظامي او سیاسي حالت د حاکمیدو او ټولنه باندې د فقر، بیسوادئ او جهالت د توري پردې د غوړیدو په وجه د تطبیق وړ نه و او نه دی.
هغه شرایط چې په اروپا کې د یو ماشوم د پالنې، تغذیې، صحت او روزنې له پاره په نظر کې نیول شوی او عملاً تطبیقیږي، د هغه دوه سلنه زموږ په هیواد افغانستان کې نه شته او نه هم تطبیقیږي. دا حالت دا تریخ واقعیت باید سترګو ته ودرو چې ماشومان او کوچنیان چې له هره اړخه وکتل شي، حقونه یې نه ورکول کیږي، ظالمانه چلن ورسره کیږي، خوار او بیوزلي دي.
زموږ په ټولنه او زموږ په هیواد کې د کوچنیانو ادبیات هم داسي خوار، بیوزلي، ټپي او بې ارزښته دي، لکه زموږ ماشومان او کوچنیان. نه میندي پلرونه ورباندې لازم پام کوي، نه ټولنه، نه دولت او نه هم قلموال او فرهنګیان.
زموږ د ټولنې ډیری خلک د یو ویشتمې پیړی د دویمې لسیزې په نیمایي کې، د خپلو ځو سو کلونو مخکې نیکونو په فکري تابوت کې تنفس کوي. جسماً په اوسنی زمانه کې دي او د دې خلکو روزي او امکانات مصرفوي، خو فکراً د ځو سوه کاله پخوا فکري چوکاټ کې یې ځانونه بندیان کړي دي.
په دغسې یو فکري حالت کې چې زموږ د ټولنې د پام وړ سلنه خلک راګیر دي او ژوند په کې کوي، څنګه کولای شو چې ځان، نوی نسل او خپل کوچنیان د نوي ژوند له کاروان او غوښتنو سره همنوا او یو ځای کړو او پرمخ ولاړ شو؛ او که داسي ونه شي او یا ښه ده ووایم:
که داسي ونه کړای شو، طبعي ده چې دا خلک، دا ژبه، دا کلتور، دا نوی نسل، خاصتاً ماشومان، کوچنیان او هر څه د تباهی کندې ته ور نږدې کیدونکي دي. د همدغسې طرز فکر او په ټولنه او روان ژوند کې د همدغسې وګړو د موجودیت په سبب، همدا اوس هر څه، په تیره نوی نسل د بر بادی او او پو پنا کیدو د کندې پر څنډه ولاړ دي.

د شپږمې برخې پای

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ